

TİREBOLU-YUKARIBOĞALI'DA KOLÇAK OYUNU: TARİHÇESİ VE SPORA KATKILARI

Derya SU*
Mevlüt KAYA**

ÖZ

Çocuk oyunları, benzer diğeri oyunlar gibi yörenin kültürel mirasının, toplumsal geleneklerinin ve bilinç köklerinin bir yansımasıdır. Milli hafızanın folklorik karakteristiğinin dışı vurumu olan çocuk oyunları, erken yaşların fiziki ve zihinsel gelişimine katkıda bulunan aktivitelerdir. Türk kültüründe çocuk oyunları incelendiğinde İslam öncesi Asya'sından Macaristan, Mora, Üsküp, Sofya ve Niş gibi Avrupa'daki eski Türk yerleşimlerine dek uzayan ortak milli benliğin yapı taşları ve geçirdiği evreler, yabancı çevresel etkileşimin sarmalındaki öz ortaya çıkmaktadır. Bugün Anadolu'daki çocuk oyunlarının, çocuğun beden gelişimi açısından son derece önemli olduğu kaçınılmaz bir gerçek iken, çağlar öncesinde Türkler tarafından aynı amaçla tercih edildiği ve kullanıldığı, ayrıca bunlar arasında aklen ve şeklen sıkı bağlar olduğu da bilinir. Bu bağlamda, çalışmada Türklerde çocuk oyunlarının mantıksal çerçevesinden hareketle, Türk kültürü genelinde ve Giresun'un ilçesi Tirebolu'ya bağlı olan Yukarıboğalı Köyü'nde unutulmaya yüz tutmuş, derlenmemiş ve hakkında kolektif bilgi bulunmayan "kolçak oyunu" incelenmiştir. Çalışmada kolçağın oluşumu, ustaları, oynanış şekli ve kullanım dışı kalma nedenlerine yer verildikten sonra beden gelişimine katkıları ayrıca değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tirebolu, kolçak, oyun, beden eğitimi.

ABSTRACT

Children plays are a reflection of social traditions and conscious bases of the region which in played, in a way. The children plays which are outpouring of folkloric characteristic of the national memory are the activities that contributes to physical and intellectual development of the early ages. When the children plays are examined in Turkish culture, building stones of the common ego which is along from Asia to Hungary, Peloponnesus, Skopje, Sophia and Naissus in pre-Islamic to Turkish regions in Europe, its stages passed, the essence in the spiral of the wild environmental interaction shows up. While the children

* Okutman, Giresun Üniversitesi Eynesil Kamil Nalbant Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı, ORCID: 0000-0003-3881-992X, deryaasu@giresun.edu.tr.

** Okutman, Giresun Üniversitesi Eynesil Kamil Nalbant Meslek Yüksekokulu Müdürlüğü, ORCID: 0000-0002-7154-0683, mevlut.kaya@giresun.edu.tr.

plays in Anatolia are an inevitable truth that these games are intensely important in the children's development of body, it must be accepted that games were preferred and used by Turks in previous ages, also there were mentally and formally tight connections between them. In this sense, "The Mitt Game" is examined which isn't compiled out of the region and hasn't any information about that is passed into oblivion in every part of Turkish culture and Yukaribogali Village is connected to the county of Giresun, Tirebolu by moving from the logical frame of the children plays in this work. After including the causes to malfunction, performance figures, masters and production of mitt; the contributions to body development are separately evaluated.

Keywords: Tirebolu, mitt, game, physical education.

Oyun, insanların çocukluğunda zihnen ve bedenen gelişimlerini sağlamada, oldukça önemli bir etkidir. Çocuklar için temel bir ihtiyaç olan oyunlar, çocukları eğlendirirken eğiten ve dinlendiren bir özelliğe sahiptir (Gökşen 2014: 229, 232). Amerikalı psikolog Stanley Hall, çocuk oyunlarının insanlığın biokültürel tarihini özetlediğini belirtmektedir (Özdemir 2006: 43; Bay-sal vd. 2013: 89). Özdemir (2006), çocuk oyunlarını "iletişimin özel bir tarzı" ve devamlı gelişen yaratmaları ve geleneğin taşıyıcısı olarak işaret etmektedir (Özdemir 2006: 453; Aksoy 2014: 268). Huizinga'ya göre (2006) oyunun anlam dünyası oldukça derindir. Oyun, kültür yaratacak etki gücüne sahip bir olgudur:

"Kültür oyun biçiminde doğar, kültür başlangıçtan itibaren oynanan bir şeydir... Kültür ile oyunun bu ikili birlikteliğinde, oyun nesnel olarak gözlene-bilen ve somut biçimde belirlenebilen ilksel unsuru meydana getirmektedir; buna karşılık kültür, bizim tarihsel yargımızın verisi olan bir duruma atfedilen nitelemeden başka bir şey değildir..." (Huizinga 2006: 70,71).

Oyunlarıyla yaşam deneyimleri edinen çocuklar, gelecekteki yaşamlarına hazırlanmaktadır. Çocuklar oynamakta oldukları oyunun işlevlerini ve fiziksel, bilişsel, duyuşsal ve sosyal becerilerini geliştireceğini düşünmektedirler (Özdemir 2006: 437; Girmen 2012: 264). Ayrıca Huizinga (2006: 17-18), "çocuğun oyuna bu bilinçle başlamasa da oyunun gönüllükle başlayan bir eylem olduğunu ve oyunun kendine özgü kurallarıyla hareket eden çocuğun, kendi düzenini oluşturduğu bir süreç sayesinde hayatın talep edeceği ciddi faaliyetlere hazırlık antrenmanı yaptığını" bildirmiştir (Girmen 2012: 264).

Çocuk oyunları, çocukların zekâ ürünleri (Yamakoğlu 2001: 543) olmakla birlikte, toplumların kültürel hafızalarının yapı taşlarından biridir. Milletlerin karakteristik göstergelerini taşıyan oyunlar, kavmi özelliklerin dışavurumudur. Türklerin savaşçı özellikleri oyunlarına yansımıştır. Çocuklarına savunma ve saldırı stratejilerini öğretmek, savaşma kabiliyeti kazandırmak doğrultusunda oyunlar üreten Türkler, yüzyıllarca aynı oyunları çağın değişkenlerini de göz önünde bulundurarak oyun geleneklerini diri tutmuşlardır.

Eski Türk toplumlarında oyunun birincil amacı, çocukları eğitmek, savaşçı olarak yetiştirmek ve hareketliliklerini korumaktı. Küçük yaşlarda bu eğitimi alan erkek çocuklar otlaklarını, meskenlerini ve ülkesini her türlü saldırıdan korumak üzere yetiştirilirdi. Böylelikle çoğu oyun, savunma ve saldırı odaklı bir stratejiye temelliydi.

Geçmişin derinliklerinden gelen birçok çocuk oyunu, ilk kez yüzeysel olarak Divan-ı Lüğati't-Türk'te yazıya geçirilmiştir. Bandal, çevgen, çengli-merigli, cikturmak, karagunı, köçürme, müngüz müngüz, ötüş, talas ve yalngu Divan-ı Lüğati't-Türk'te geçen oyunlar arasındadır (Mahmut 2003: 169-523).

Cumhuriyetin ilk yıllarında önem kazanan çocuk oyunları, Türkiye'de eğitimcileri eski oyun geleneklerini yeniden keşfetmeye yönlendirmiştir. Çocuk eğitiminde oyunun yeri giderek arttırılmıştır. 2000'li yılların başında oyun derlemelerinde önemli bir artış görülmüştür¹. Bu gelişme, eski dönem Türklerdeki gibi; oyunların çocuğa kendi ayakları üstünde durmasını sağlayacak bir eğitim verme amacının bir yansımasıdır. Ancak bugün, bilimsel girişimlerden ziyade eski oyunların hayata kazandırılmasında, ticari atılımların da payı büyüktür. Ekonomik küreselleşmedeki yoğunlaşmanın giderek artmasıyla, uluslararası şirketler dünya pazarlama stratejileriyle çocukları hedef almaya başlamışlardır. Çocuklar, tüketim toplumunun en önemli parçası haline gelmiştir (Özdemir, 2006: 451; Sormaz vd. 2012: 995). Dünyayı saran bu ticari stratejinin bir sonucu olarak, bazı ilkel çocuk oyuncaklarının sokaklarda ve hafta pazarlarında fabrikasyon olarak satışa çıkarıldığı görülmektedir.

I. Yukarıboğalı'da Kolçak: Yapımı ve Oynanması

Kolçak oyunu, yaklaşık kırk yıl öncesine dek köylerde ve yaylalarda çocuklar ve gençler arasında oynanmaktaydı. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bu oyunun oynandığı yerler; Tirebolu, Görele, Eynesil, Beşikdüzü ve Tonya'dır. Ancak zamanla kolçak unutulmuştur. Orta Asya Türklüğünün Anadolu'ya taşıdığı birçok oyun, çağlar içerisinde yaşanan kültür değişimi ekseninde yok olmuştur. Sayıca az da olsa unutulmayan, binlerce yıllık Türk oyunları vardır. "Kelin kovuu" oyunu bunlardan biridir (Türkmen vd. 2005: 49-57).

Çalışma kapsamındaki Yukarıboğalı Köyü, Giresun'un Tirebolu ilçesine bağlı eski bir Türk yerleşimidir. Geçim kaynağı fındık ve küçük ölçekli tarla tarımıdır. 1980'li yıllarda çok fazla göç vermiştir. Köy, Giresun il merkezine 65, Tirebolu ilçe merkezine 20 kilometre uzaklıktadır (www.tirebolu.bel.tr/yukari-bogali 31.12.2016).

Türk Dil Kurumu'nun sözlüklerinde "kolçak" birçok karşılığıyla verilmiş olsa da bu sözlüklerde bir oyun olarak kolçaktan bahsedilmemektedir (www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=645 01.01.2017). Yöre halkının aktarımına göre kolçak oyununun adı, kolla çev-

¹ Şu iki eser, çocuk oyunlarına yönelik derlemelerin en önemli örneklerindendir: Oğuz vd. 2007; Onur vd. 2002.

rilmesine dayanmaktadır. Yöre araştırmacılarından Nihat Öztürk de kolçağın kolla çevrilmesinden esinlenilerek adlandırıldığını belirtmiştir (Öztürk 2011: 1).

Kolçağın tarihsel kökleri, Orta Asya'daki eski Türk geleneklerine dek inmektedir. Kolçak, kırbaçtan türetilmiştir. Kırbaç, at ve katırlarla seyahat ederken kullanılan bir gereçtir. Kırbaç imalatı yapan eski ustaların, kırbacı yaptıktan sonra çıkardığı sesle test ettikleri, iyi ses çıkarmayanını tavsiye etmedikleri bilinmektedir. Kırbaç ile kolçağın arasındaki farklar ise şöyledir: Kolçak, eskiden beri oyun için yapılır. Kırbaç ise at ve katırları cesaretlendirmek, onların hızlarını arttırmak için kullanılan sopa benzeri bir gereçtir. Kolçak, kolla sallanan ve bundan ötürü adını "kol"dan alan, kırbaçtan daha uzun olan bir gereçtir. Kolçağın ucunda "püskül" denilen ince bir uzantı vardır. Kırbaçta ise bunun yerine topuz veya daha ince bir deri kısım bulunmaktadır. Kırbaç ve kamçıda sap kısmı kolçağa oranla daha uzundur. Kolçak gibi, yörede kırbaçla oynanan oyunlar da vardır. Örneğın, Trabzon'da "kulbaç/kırbaç" adlı bir eski oyun oynanmaktadır (Keleş, 2015: 133-134). Ancak bu oyunlar çalışmada ele alınan kolçakla hiçbir benzerliğe sahip değildir.

Kolçak, kendirden imal edilir. Uyuřturucuya dönüştürülerek kötüye kullanımı yaygınlaşan kendirin, yirminci yüzyıl sonlarında global bir uygulamayla ekimi yasaklanmıştır. Kendirin yasaklanmasıyla birlikte, kolçak imalatı durmuştur. Böylelikle kolçak oyununa olan rağbet azalmaya başlamıştır. Kendir yasağıyla ayrıca, yöredeki tokmaklı kendir değirmenleri (Çoban 02.01.2017) de kullanımdan kalkmış ve unutulmuştur.

Kolçağın yakın tarihlere dek yaygın olduğu yöre köylerinde kolçak ustası kalmamıştır. Usta olsa da kendir bulunmamaktadır. Giresun'a bağılı bir ilçe olan Tirebolu'nun Yukarıboğalı Köyü'nde son nesil kolçak ustası olan Bahtiyar Özdemir, köyün en son kolçağını yapmış, imali ve oyunun içeriğı hakkında uygulamalı ve sözlü bilgiler vermiştir.

II. Kolçağın Son Ustası ile Bir Uygulama

Yukarıboğalı Köyü'nden Nihat Öztürk, 2011'de köydeki son kolçak ustası olan Bahtiyar Özdemir ile kolçağa dair bir uygulama yapmıştır (Öztürk 20.12.2016). Görüntülü kayda alınan uygulamada, kolçağın özellikleri, yapımı ve oynanması gibi ayrıntılar gösterilmiştir (Özdemir 29.06.2011). Bir kültür hizmeti olarak kayda alınan uygulama süreci, Öztürk tarafından yazıya aktarılarak kalıcı hale getirilmiştir. Öztürk'ün uygulamaya dair yazılı ifadeleri şöyledir:

"Kol gücüyle havada çevrilerek patlatıldığı için adına kolçak denilmiş olmalı... Havada, yere paralel daireler çizecek şekilde döndürülerek sert bir hareketle silah sesi gibi bir sesle patlatılmasına ise kolçak atmak denilir. Tabanca atmak, tüfek atmak, silah atmak gibi... Gerçekten de bir yerde kolçak atılırsa silah atılıyor sanırsınız. Çoğunca kolçak sesiyle silah sesini ayırmakta zorlanır insan. Kolçak yöremize ait eski bir eğlence aracı. Özellikle gençler

arasında yaygındı 40 yıl önce, 50 yıl önce... Kolçak yapılmak ayrı bir ustalık isterdi, kolçak atılmak ayrı bir beceri...

Köyümüz Yukarı Boğalı'da yaygındı kolçak atmak. Gençler birbiriyle yarışırdı kolçak atmada... Kolçak atmak kol gücü isterdi öncelikle. Şimdilerde ise ne kolçak yapan kaldı ne de kolçak atan! Ancak yine de kolçak yapmasını ve atmasını bilenlere rastlamak mümkün... Sorduk soruşturduk, bu işi Bahtiyar Özdemir'in yaptığını öğrendik. Ve kaybolmak üzere olan bu kültürel değerini en azından görüntülerde yaşamasını sağlamak için Bahtiyar Özdemir'le sözleştik. Kolçağın yapımını ve atılmasını kaydetmeye çalıştık imkânlarımız ölçüsünde...

Kolçak kendirin örülmesiyle yapılır. Kalından inceye doğru bir yılan gibi uzanır gider. Boyu yaklaşık 1,5 metredir. Daha uzununu ve ağırlığını çevirmeye güvenenler yapabilirler. Eskiden kendir ekimi yapılırken köyümüzde her ailenin ip, urgan ve sicim yapmak için küçük bir alanda kendir ektiği biliniyor. Kendir bitkisinin dış kabuğundan örülerek yapılan kolçaklar daha ağır ve daha sağlam oluyordu. Kalından inceye doğru örülerek oluşturulan kolçağın ucuna bir karış uzunluğunda bir de pülçek² eklenir. Ağaçtan bir sapı vardır. Bu saptan tutularak havada yere paralel şekilde birkaç defa çevrildikten sonra sert bir hareketle aşağıya doğru çekilir. Bir kamçı gibi havayı yaran kolçak o anda silah sesine benzer bir patlama sesi verir. Bu patlama arka arkaya birkaç defa sağlanabilir. Artık kendir ekimi yasak! Biz de kolçak yapacak kendiri İstanbul'dan doğalgaz işi yapan firmalardan elde ettik. İşlenmiş ve sanayi ürünü kendirlerden yaptık çekim için kullanacağımız kolçağı..." (Öztürk 2011: 1).

Uygulama sırasında, Öztürk ile kolçak ustası Bahtiyar Özdemir arasında geçen diyalog ise şu şekildedir:

B.Ö.: Şöyle başlayalım biz şimdi. Bu elimizde görmüş olduğunuz eski zamanda çocukların eğlencesi kolçak. Kendirden olan bir şey. Şimdi köyde kendir olmadığından, Nihat İstanbul'dan aldı geldi kendiri. Kendir yok. Aldık geldik. Buradan başladık.

N.Ö.: Bunu nasıl yapıyorsunuz Bahtiyar ağabey?

B.Ö.: Böyle, sicim örer gibi, elde. Görüldüğü gibi, kalın başladık. İleri doğru, aşağı doğru inceldik.

N.Ö.: Peki boyu kaç metre olacak?

B.Ö.: Boyu herkesin kullanabildiğine göre. Bir buçuk metre olur, adamın şeyine göre yani, sallayabileceğine göre.

N.Ö.: Tamam, bir de şöyle bir tutma yeri var.

B.Ö.: Bu, sapı. Bu sap olmadan olmuyor. Sapsız şey olmuyor yani.

N.Ö.: Buradan tutup çevireceksin?

B.Ö.: He. Bu sapsız olmuyor, sapı olacak yani.

N.Ö.: Peki, bir de şu uçta özel bir şey var? Bu nedir? Asıl patlayan bu mu yoksa?

² Yörede püsküle pülçek ya da pürçek denir.

B.Ö.: Şurası, çanaklık derler şuraya. Çanaklık. Uç sicim takılmak için, çanaklık bunun adı, burası. Bu da uç sicim.

N.Ö.: Asıl patlayan bu mu?

B.Ö.: Asıl patlayan bu. Patlayan bu, yalnız bu ağırlığı veren burası patlıyor (ağaç saptan sonraki kalın kısım). Bu, ağırlık burası. Buranın şeyiyle patlıyor bu.

N.Ö.: Peki bundan köyde başka bulabilir miyiz?

B.Ö.: Köyde bulamazsın, Nihat İstanbul'dan getirecek bunu. Yok. Köyde yok.

N.Ö.: Şimdi kendir ekimi yasaklandığı zaman, sanayi kendiri, işleniş bir kendir bulduk. Bunu da örnek olması anlamında, yaptık meydana getirdik, patlattık. Bayağı patlıyor..."

Öztürk, kolçak uygulama tanıtım yazısını şöyle bitirmiştir:

"Bahtiyar Özdemir üşenmedi ve bir kolçak ördü. Ve yine yorulmadı, kolçağın nasıl atıldığını da gösterdi. Biz de geçmişten günümüze kültürel bir değeri tanıtmak için bu çekimleri yapmanın üstümüze düşen bir görev olduğunu düşündük. Yapım malzemesi olarak kendileri İstanbul'dan gönderen Mustafa Öztürk'e ve kolçakla ilgili yapılması gereken her şeyi yaparak kolçağı ve kolçak atmayı tanıtan Bahtiyar Özdemir'e teşekkür ederiz." (Öztürk 2011: 1).

İnsanın ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamın temel unsuru olması, bazı doğal gereklilikleri beraberinde getirmiştir. Bunların başında, beden ve ruh sağlığının, karakter özelliklerinin gelişimi, kişiliğin oluşumu, bilgi, beceri ve yetenek kazanarak çevreye uyumun kolaylaştırılması; kişiler ve toplumlar arası kaynaşma, dayanışma ve barışın sağlanması, bireyin mücadele gücünün artırılması, belirli kurallara göre, rekabet ölçüsü içerisinde mücadele etme, heyecan duyma, yarışma ve yarışmada üstün gelme amacıyla yapılan faaliyetler gelmektedir (Aydın vd. 2007: 88). Kolçak oyunu da bu gerçeklik bütününün bir sonucu olarak ortaya çıkmış, son dönemlerde giderek unutulmuş eski Türk çocuk oyunları arasında yer almıştır. Kolçak oyununun, geçmişte Türk çocuklarının sportif yaşantısına önemli katkıları olmuştur.

III. Kolçak Oyununun Spora Katkıları

Spor, insanların doğasında var olan ve teskin edici özelliğe sahip bir aktivitedir (Erten 2006: 117-119). Spor tarihine bakıldığında, sportif hareketlerin insanoğlunun zorlu tabiat şartlarına karşı koyabilme, üstün gelme ve hayatta kalabilme amacıyla gerçekleştirildiği görülmektedir. İlkçağlarda insanoğlu yaşamını devam ettirebilmek, vahşi hayvanlarla mücadele edebilmek için koşmak, atlamak, tırmanmak, çeviklik gibi becerilere sahip olmak zorundaydı. Birbirleriyle ve vahşi hayvanlarla girdikleri mücadelede beden güçlerini kullandıklarından, beden en güçlü olan, yani sportif performansı yüksek olan, yaşamsal ihtiyaçlarını da elde etmekteydi. Bu durum, aynı zamanda güreş ve boks gibi sporların temelini atılmasını sağlamıştır.

İnsanlar, yaşamsal faaliyetlerden arta kalan zamanda zevk aldıkları hareketleri tekrarlayarak ve zaman içerisinde birtakım kurallar oluşturmak suretiyle sportif hareketleri oluşturmuşlardır. Doğal olarak, Türklerin de tarihten gelen bir spor yaşantısı vardır. Türkler, çeşitli topluluklarla sürekli savaştıklarından, savaşa hazır bulunmanın yanı sıra eğlenmek, hoş zaman geçirmek ve birbirleriyle yarışmak amacıyla vücudu çalıştıran hareketleri ihmal etmemişlerdir.

Osmanlı döneminde Türk boylarının spor alışkanlıkları, devletin sınırlarının genişlemesini ve devletin güçlenmesini sağlamıştır. Hükümdarlar, Türk ata sporlarından olan güreş, cirit, kılıç, okçuluk ve çevgene özel ilgi göstermişlerdir (İşcan 1988: 51). Osmanlı döneminde spor hareketleri yalnız savaşa hazırlık amaçlı değil, aynı zamanda halkın düğünlerde, şenliklerde, özel günlerde düzenlediği ya da dönemin yöneticileri tarafından tertiplenerek desteklenen, yarışmaya dayalı eğlenceli faaliyetlerde de tarih sahnesinde yer bulmuştur. Aynı şekilde, kolçak oyunu da geçmişte düğünlerde, bayramlarda ve şenliklerdeki sportif organizasyonlar içerisinde yer almış, ancak bugün unutulmaya yüz tutmuş bir oyundur.

Huizinga'ya göre (2006) sporu sağlayan oyun, "fiziksel, entelektüel, ahlâki veya ruhani değerler sayesinde de kültür düzeyine yükselebilir. Oyun, bireyin veya grubun hayat düzeyini yükseltmeye ne kadar yatkınsa, o ölçüde hakikaten kültür haline dönüşür." (Huizinga 2006: 73). Kısıtlayıcı kurallara tabi olan mücadeleler, bu kısıtlamalardan dolayı bir oyunun biçimsel özelliklerini taşımaktadır. Burada bahsedilen özellikle "yoğun, enerjik ve aynı zamanda son derece aşikâr ve ilkel" bir oyundur (Huizinga 2006: 120).

Kültürel işlev olarak mücadele ve çarpışma, her zaman sınırlandırıcı kuralları varsaymakta, oyunsal bir niteliğin kabulünü belli bir noktaya kadar talep etmektedir. Nispeten daha yakın dönemlerde bile, savaş bazen açıkça oyunsal bir biçime bürünmekteydi (Huizinga 2006: 121). Kolçak oyunun atıfta bulunduğu bir gerçeklik olan "teke tek çarpışmalar, gelecekteki genel çarpışmanın sonucu hakkında" bir kehanet niteliğindedir. "Hukukun, kaderin ve prestijin iç içe girdikleri bir alana" dâhil olan (Huizinga 2006: 123, 124, 127) ve her an beklenen savaşa karşı hazır olmak; oyunlarını ve sporlarını bu tehlikeye göre şekillendirmek Türkler için kaçınılmazdı. Çeşitli medeniyetler ve dönemler üzerinde yapılacak araştırmalar, savaşın oyunsal unsurunu açığa çıkaracaktır (Huizinga 2006: 129).

Türkleri savaşa ve savunmaya hazırlayan kolçak oyunu, aslında basit gibi görünen fakat zor ve ustalık gerektiren bir hareketler dizisi içermektedir. Sadece kol kaslarının çalışması şeklinde görülen, ancak sırt, göğüs, karın, bel, kalça ve bacak kaslarının, kısaca vücuttaki birçok kasın (aktif, pasif, zıt) çalışmasını sağlayan bir hareketler bütünüdür. Kolçak oyunu için tüm vücudun koordinasyonuna ihtiyaç vardır. Koordinasyon, kas ve kas grupları ile merkezi sinir sisteminin birlikte uyumunun akıcılık, estetik, yumuşaklık, ekonomiklik ve çabukluk olarak yansımalarıdır. Tüm sportif performanslarda

olduğu gibi bu oyunda da koordinatif yetenek düzeyi, performansın belirleyicilerindedir.

Kolçak oyununda, kolçağı çevirme esnasında; statik denge iki ayak üzerine eşit dağılırken, hareketin hızlanmasıyla beraber dinamik denge devreye girerek kişinin sağa sola savrulması engellenmiş, hareketin akıcılığı sağlanmış olur. Kolçakta iyi bir dengenin oluşabilmesi, bu hareketi gerçekleştiren ve engelleyen kasların antrenmanlılık derecesi ve kulakta bulunan denge organının uyum düzeyine bağlıdır. Kolçağın tahta kısmının kavranması, çevrilip yere vurulmasında beceri özelliğini ön plana çıkarmaktadır. Kolçağın yere vurulması ve silah patlamasına benzer ses çıkarabilmesi, zamanlamanın ve frenlemenin iyi yapılabilmesine bağlıdır. Bu oyunda hareket belirli bir tempo ile başlamakta, sonra tempo ve kuvvet giderek artmakta, aynı zamanda hareket, belirli bir akış, yumuşaklık ve estetik içerisinde sürmekte olup, vücudun rotasyonu ile sevk ve idare yeteneğinin birleşimi, hareketin uygulama kalitesini oluşturmaktadır. Zamansal olarak gücün, savuruşun ve salımının yerinde kullanımı, etkili bir vuruşun yapılması için önemlidir. Kolçağın çevrilmesi sırasındaki gücün kollara, bacaklara ve diğer vücut bölümlerine aktarımı, hareketlerin uyumlu bir şekilde birbirine bağlanmalarını içermektedir. Sportif aletin kullanımı sırasında, giderek artan kontrollü bir güç ve hız söz konusudur.

Kolçak oyununun yarışmaya dayalı gelişmiş versiyonunda; alanın etkili kullanımı, hareketin yönü ve uzaklığı, hedefi nişanlama, görme keskinliği, aletin daha etkin kullanımı başarı için önemli unsurlardır. İnce beceri isteyen gelişmişlik düzeyinde, üst düzey hareket deneyimine gerek vardır.

Sıradan gibi görünen kolçak, aslında sportif hareketin bütün temel unsurlarını içerisinde barındıran, oldukça önemli ve eski bir Türk oyunudur.

Sonuç ve Öneriler

Kolçağın yapımı ve oynanmasına yönelik uygulamalı derlemelerin yapılarak spor uzmanları tarafından incelenmesi gerekir. Halkbilimi, sosyoloji ve tarih alanlarında kolçağa dair derlemelerin içindeki göstergeler, akademik çalışmalara ışık tutacaktır. Kolçağın yapımındaki yöntem ve malzemelerle birlikte oyun sürecindeki imgeler, Türklerin doğa ile ilişkilerini açıklamada önemli ipuçları vermektedir.

Unutulmaya yüz tutmuş eski Türk oyunlarından biri olan kolçağın geliştirilerek "Geleneksel Spor Dalları Federasyonu" bünyesinde yerini alması gerekir. Ayrıca bu oyunun, büyüme çağındaki çocukların beden eğitimine katkı sağlanması yolunda, ilgili kurumlarda sportif çerçevede geliştirilerek değerlendirilmesi gerektiği düşüncesindeyiz.

KAYNAKÇA

- AKSOY, Hüseyin (2014). Çocuk Oyunlarının İşlevleri: Sarıkeçili Yörük Çocuk Oyunları. *Millî Folklor*, 101: 265-276.
- AYDIN, Ali Dursun vd. (2007). Türk Spor Politikalarında Öngörülen Hedeflerin Gerçekleşme Düzeylerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma (GSGM Örneği). *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1 (2): 87-95.
- BAYSAL, Hatice - İlker H. Çarıkçı (2013). İnsan Kaynakları Geliştirmede Çocuk/Genç Oyunların Etkililiği. "İŞ, GÜÇ" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 6 (4): 88-101.
- ERTEN, Rifat (2006). Türk Sporunun Yapısal Düzeni. *G.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10 (1-2): 117-136.
- GİRMEN, Pınar (2012). Eskişehir Folklorunda Çocuk Oyunları ve Bu Oyunların Yaşam Becerisi Kazandırmadaki Rolü. *Milli Folklor*, 95: 263-273.
- GÖKŞEN, Cengiz (2014).Oyunların Çocukların Gelişimine Katkıları ve Gaziantep Çocuk Oyunları. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 52: 229-259.
- HUIZİNGA, Johan (2006). *Homo Ludens, Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme* (tr. M. Ali Kılıçbay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İŞCAN, Fehmi (1988). *Türklerde Spor*. Ankara: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü Yayınları.
- KELEŞ, İskender (2015). Trabzon-Çarşıbaşı Yöresi Oyun Folkloru. *Uluslararası Karadeniz Havzası Araştırmaları Dergisi*. 1 (1): 133-134.
- MAHMUT, Kaşgarlı (2003). *Divan-ı Lügati't-Türk*. S. Erdi-S. T. Yurteser (Çev.). İstanbul: Kocabay Yayınları.
- OĞUZ, M. Öcal - Ersoy Petek (2007). *Türkiye'de 2004 Yılında Yaşayan Çocuk Oyunları*. Ankara: G.Ü. Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- ONUR, Bekir - Neslihan Güney (2002). *Türkiye'de Çocuk Oyunları: Derlemeler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- ÖZDEMİR, Nebi (2006). *Türk Çocuk Oyunları I-II*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÖZTÜRK, Nihat (2011). Kolçak ve Kolçak Atmak. http://www.yukaribogali.gen.tr/v1/haber_detay.asp?haberID=1004 (31.11.2016)
- SORMAZ, Fulya - Hülya Yüksel (2012). Değişen Çocukluk, Oyun ve Oyuncağın Endüstrileşmesi ve Tüketim Kültürü. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (3): 985-1008.
- TÜRKMEN, Mehmet vd. (2005). Dünden-Bugüne Türklerde Kız ve Kelin Kovuu Oyunu. *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (1): 49-57. www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=645 (01.01.2017).
- www.tirebolu.bel.tr/yukari-bogali (31.12.2016).
- YAMAKOĞLU, Cihan (2001). Türkiye'de Çocuk Oyunları. *Erdem*. Cilt: 13, Sayı: 39: 543-549.

KAYNAK KİŞİLER

Bahtiyar Özdemir, 1943 Tirebolu doğumlu. İlkokul mezunu, Emekli.

Nihat Öztürk, 1955 Tirebolu doğumlu, Lise mezunu, Gazeteci.

Şükrü Çoban, 1953 Eynesil doğumlu, Üniversite mezunu, Öğretmen.

EKLER

Kolçak ustası Bahtiyar Özdemir'den kolçak yapımı.

Kolçak ustası Bahtiyar Özdemir, kolçak atarken.